

2. Гельман-Виноградов К. Б. Документальная память ноосферы как новый объект познания (к постановке проблемы) / К. Б. Гельман-Виноградов // *Международ. форум по информации и документации : науч. журн. Международ. федерации по информации и документации*. — 1992. — Т. 17, №1. — С. 8–16.
3. *Електронні документи, електронні архіви [Електронний ресурс]*. — Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/Electronic/index.php>. — Назва з екрана.
4. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи» від 13 грудня 2001 року // *Уряд. кур'єр*. — 2002. — 29 травн.
5. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник / авт.-сост. В. А. Ильганаева. — Х. : КП «Городская типография», 2009. — 392 с.
6. Про затвердження Державної програми розвитку архівної справи на 2006–2010 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2006 р. №92 // *Офіц. вісн. України*. — 2006. — №5. — С. 81–83.
7. Про схвалення Концепції проекту Закону України «Про основні засади державної комунікативної політики». Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 січня 2010 р. №85-р // *Уряд. кур'єр*. — 2010. — 10 лют. — С. 8.
8. Социальная информатика: основания, методы, перспективы / отв. ред. Н. И. Лапин. — М. : Едиториал УРСС, 2003. — 216 с.
9. *Сучасна структура. Державний архів Харківської області [Електронний ресурс]*. — Режим доступу: <http://www.archives.kbarkov.ua/ua/about.html>.

Надійшла до редколегії 25.03.2010 р.

УДК 007:37.06

В. Ю. СТЕПАНОВ

ІНФОРМАЦІЙНО — КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

Розглянуто концептуальні питання зміни парадигми освіти, відбору й оптимізації обсягів навчальної інформації з метою підвищення ефективності освітнього процесу.

Ключові слова: інформація, комунікаційні технології, освітній процес, парадигма, знання.

Рассмотрены концептуальные вопросы смены парадигмы образования, отбора и оптимизации объемов учебной информации в целях повышения эффективности образовательного процесса.

Ключевые слова: информация, коммуникационные технологии, образовательный процесс, парадигма, знания.

The conceptual questions of changing of paradigm of education are considered, selection and optimization of volumes of educational information for the increase of efficiency of educational process.

Key words: information, of communication technologies, educational process, paradigm, knowledges.

Становлення інформаційного суспільства актуалізує формування творчої, креативної особистості, здатної приймати рішення на основі суперечливих, різнорідних даних в умовах динамічно змінних обставин. У цих умовах метою освіти стає не підготовка людини до майбутньої діяльності завдяки здобуттю якнайбільшого обсягу готових, систематизованих дійсних знань, а розвиток особистості, навчання способів здобуття тих, що існують, і генерування нових знань. Для цього необхідно забезпечувати адекватність освіти зміні місця і ролі інформації в житті суспільства, з урахуванням наслідків інформаційного вибуху, стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Аналіз характеристик, властивих інформаційному суспільству, що еволюціонує, в суспільство знань, дозволяє виокремлювати проблему спеціальної підготовки людини до життя в інформаційному суспільстві і суспільстві знань, нерозривно пов'язану з кардинальними змінами, що відбуваються в системі освіти.

Мета статті — розглянути питання відбору й оптимізації обсягів навчальної інформації з метою підвищення ефективності освітнього процесу.

Кардинальна зміна місця і ролі інформації в житті суспільства, наслідки інформаційного вибуху, стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) істотно впливають на систему освіти, масштаб і значення якого, як вважає автор, ще не цілком усвідомлені.

Усвідомлення на початку 70-х рр. ХХ ст. кризи освіти як загальноцивілізаційного феномену зумовило необхідність переходу до нової парадигми освіти, що забезпечує адекватність освіти динамічним змінам, які відбуваються в природі і суспільстві, оточуючому людину середовищі, збільшеному обсягу інформації, стрімкому розвитку ІКТ.

У педагогічній літературі актуальні проблеми інформатизації суспільства й освіти досліджувалися в працях: Р. Герцога, А. П. Єршова, В. А. Извозчикова, С. Д. Каракозова, Ч. Кларка, К. К. Коліна, М. П. Лапчика, С. В. Монахова, С. Полат, А. І. Ракитова, І. В. Роберт, Д. Севедж, А. Н. Тихонова, В. М. Тихомирова, А. Ю. Уварова та ін.

Ефективність дистанційної освіти, використання нових інформаційних і комунікаційних технологій у навчанні розглянуті в дослідженнях: Я. А. Ваграмко, Ц. Р. Григор'єва, Т. А. Лавіна, М. П. Лапчика, Н. І. Паку, І. В. Роберта, І. А. Рум'янцева, Е. К. Хеннера та багатьох ін. Слід підкреслити, що в наявних працях зроблені спроби певним чином вирішити проблему. Але цілісного підходу до формування комплексної теорії немає. Все це актуалізує тему статті і визначає її мету.

Глобальні кризи, наростання нових ознак і суперечностей на рубежі ХХ і ХХІ ст. виявили фундаментальну залежність людської цивілізації від тих здібностей і якостей особистості, які закладаються в освіті. Стало очевидно, що плідні рішення містяться не у сфері приватних поліпшень і вдосконалення системи освіти, а в галузі кардинальних змін, що дістали назву, — «зміна парадигми освіти». Найважливішою складовою нової парадигми освіти стала ідея безперервної освіти, що охоплює всі форми, типи і рівні освіти, які виходять за рамки так званої формальної освіти [6]. Реалізація ідеї безперервної освіти спрямована на подолання основної суперечності сучасної системи освіти — між стрімкими темпами зростання знань на сучасному етапі розвитку суспільства й обмеженими можливостями їх засвоєння людиною в період навчання. Зміна парадигм у науці не зводиться до механічного чергування теорій і концепцій, що висувуються певними авторами [3]. Виникнення нової парадигми освіти пов'язане з усвідомленням кризи освіти як загальноцивілізаційного феномену, розумінням незаперечності того факту, що освіта, разом з проблемами виживання і розвитку земної цивілізації, екології, енергетики та ін., стала глобальною проблемою людства.

Нова освітня парадигма — це своєрідна стратегія «освіти для майбутнього». Суть нової парадигми освіти можна охарактеризувати такими особливостями [4].

1. Зміщення основного акценту із засвоєння значних обсягів інформації, накопиченої про запас, опанування способів безперервного здобуття нових знань і набуття вміння вчитися самостійно.
2. Опанування навиків роботи з будь-якою інформацією, з різномірними, суперечливими даними, формування навиків самостійного (критичного), а не репродуктивного типу мислення.
3. Доповнення традиційного принципу «формувати професійні знання, уміння і навички» принципом «формувати професійну компетентність».

Корінна зміна ставлення до інформації пов'язана з тим, що інформацію почали усвідомлювати як стратегічний ресурс, що перебуває в одному ряду з природними, фінансовими, трудовими й іншими ресурсами розвитку суспільства і держави. Пріоритет інформації, порівняно з іншими благами і цінностями, набуття інформаційними ресурсами статусу стратегічних визначаються також і тим, що в будь-якій сфері діяльності, зокрема економічній, політичній, соціальній, переваги мають ті, хто має доступ до інформації [7].

Інформаційний вибух, прискорене зростання обсягів інформації породили безліч проблем у системі освіти. До них належить проблема обмеження і відбору необхідної для навчання інформації, оскільки існуючий потік інформації несумірний з можливостями її засвоєння в рамках навчального процесу через значне перевищення психофізіологічного порогу сприйняття інформації, що неминуче призводить до негативних наслідків [5].

Проблема відбору й оптимізації обсягів навчальної інформації з метою підвищення ефективності освітнього процесу тісно пов'язана з проблемою старіння інформації. Загальновідомо, що здобуті в школі або ВНЗ знання старіють дуже швидко. Якщо 20–30 років тому людина, вибираючи спеціальність «на все життя», могла бути впевненою, що здобутих у навчальному закладі знань їй вистачить на багато десятиліть, то нині будь-яка спеціалізація кожні 4–5 років. І все це відбувається при тому, що відповідно до безперервної зміни поколінь Державного освітнього стандарту навчальні програми змінюються кожні п'ять років.

Слід підкреслити, що вирішення проблем сучасної освіти неможливе без цілеспрямованого використання ІКТ, котрі забезпечують доступ до глобального інформаційного простору і суттєво змінюють освітні методики. При цьому йдеться не про елементарну ліквідацію комп'ютерної неписьменності випускників навчальних закладів, а про підготовку творчого фахівця, здатного приймати неординарні рішення, мислити креативно, максимально використовуючи для цього можливості ІКТ. Тому в освіті ІКТ повинні розглядатися не тільки як чинники інтенсифікації і індивідуалізації навчальної роботи, але й мотивації навчання. Інтенсифікація навчання припускає розширення обсягів знань завдяки ущільненню навчальної інформації через подання її різними способами і в різних формах, зокрема через гіпертексти і мультимедіа. При цьому забезпечується підвищення продуктивності переробки початкової навчальної інформації, а в результаті — підвищення технологічності всієї навчальної діяльності. Індивідуалізація навчання виявляється в тому, що ІКТ дозволяють скоректувати процес навчання на основі зворотного зв'язку відповідно до індивідуальних результатів навчання під час інтерактивної взаємодії учнів і викладача [8].

Мотивація навчання в умовах використання ІКТ реалізується через досягнення привабливості навчання, посилення вимог до результату навчання, зростання престижності навчальної діяльності; створення таких стимулів, які спонукають до вивчення навчальних предметів, формують інтерес і позитивне ставлення до пізнавальної діяльності.

Реалізація нової парадигми освіти неможлива без знання про властивості інформації та інформаційних ресурсів, закономірності їх поширення і способи доступу до них. Необхідно особливо підкреслити, що ці знання повинні мати ті, хто навчає, так і ті, хто вчиться. Іншими словами, вони повинні мати у своєму розпорядженні інформацію про інформацію, або, користуючись терміном, уведеним Ю. А. Шрейдером, — метainформацією. Цей підхід є вельми плідним, проте, наскільки нам відомо, він недостатньо відомий у системі освіти, за винятком огляду більше ніж десятирічної давності, що містить характеристику ролі й місця метainформації в інформаційному забезпеченні студентів вузів, а також аналіз співвідношення метainформації і спеціальної інформації в інформуванні студентів.

До найважливіших інформаційних чинників, що безпосередньо впливають на систему освіти, належать закономірності розвитку інформаційних потоків. Загальновідомо, що саме вони є основою прогнозування обсягів документальних фондів і технічних можливостей комп'ютерів, використовуваних для їх обробки в бібліотеках та інформаційно-аналітичних центрах, службах інформації, є основою для визначення перспектив розвитку поліграфічної промисловості, книговидавництва і книгопоширення. Проте набагато меншою мірою закономірності розвитку інформаційних потоків відомі в системі освіти [1].

Таким чином, існує причинно-наслідковий зв'язок між закономірностями функціонування інформаційних (документальних) потоків і необхідністю істотних перетворень у системі освіти. Цей зв'язок ще більше актуалізується в умовах становлення інформаційного суспільства і суспільства знань.

Інформаційне суспільство не випадково називають «суспільством, що навчається, суспільством, що еволюціонує в суспільство знань». Підставою для цього є принципові зміни у сфері виробництва і споживання інформації та знань [2]:

- перетворення інформації і знань на провідну перетворюючу силу суспільства, усвідомлення інформаційних ресурсів як стратегічних ресурсів суспільства;
- становлення нової економіки, економіки знань, основою якої є глобальна інформатизація, стрімкий розвиток ІКТ;
- постійне зростання обсягів інформаційних потоків у поєднанні з їх динамічністю, мінливістю, зумовлених скороченням циклу оновлення як виробничих, так і соціальних технологій, який почав випереджати темпи зміни поколінь;
- розуміння необхідності безперервної освіти і здатності до перекваліфікації як невід'ємної складової збереження соціального статусу особистості;
- залежність долі кожної людини від здатності своєчасно знаходити, отримувати, адекватно сприймати і продуктивно використовувати нову інформацію.

Упровадження ІКТ в навчальний процес освітніх установ уносить принципові зміни до змісту професійної діяльності сучасного вчителя, викладача, педагога і припускає опанування не лише широкого спектра нових знань і набуття вмінь, але й набуття інформаційної компетентності в цілому. При цьому до працівників освітніх установ висувають нові вимоги:

- уміння вести моніторинг веб-сервера простору, здійснювати пошук видалених баз даних; створювати й актуалізувати проблемно орієнтовані бази даних, електронні навчальні видання;
- уміння трансформувати інформацію з однієї форми в інші: словесну інформацію в табличну або графічну, забезпечуючи візуалізацію знань;

- здатність вербалізувати графічну інформацію та ін.;
- опанування культури і технології ділового електронного листа;
- розуміння зростання відповідальності педагога в умовах переходу від традиційних усних до письмових електронних способів передачі інформації.

Усі ці й інші вимоги, що диктуються проникненням ІКТ в систему освіти, визначають необхідність формування якісно нової інформаційної культури педагогів.

Підсумовуючи необхідно відзначити, що останніми роками в усьому світі серйозну увагу почали приділяти інформаційній підготовці особистості. Важливим наслідком особливостей розвитку інформаційного суспільства для системи освіти є необхідність створення такого інструменту, за допомогою якого можна стежити за якістю інформаційної підготовки особистості, її готовністю жити в інформаційному суспільстві. Таким інструментом може і повинен стати міжнародний стандарт інформаційної культури в Україні.

Вищі навчальні заклади культури мають стати ініціаторами розробки стандартів інформаційної культури (інформаційній письменності), щоб не допустити абстрактних стандартів з інформаційної письменності і інформаційної культури в Україні. Стандарт має бути створений для абсолютно конкретної категорії споживачів інформації, залежно від ступенів і рівнів загальної і професійної освіти: дошкільного, загального середнього, середнього спеціального, вузівського, післявузівського. Стандарти мають бути сумісні: кожен подальший стандарт повинен ґрунтуватися на попередньому. Всі вони мають відповідати основному системоутворюючому принципу — принципу безперервності, спадкоємності, «сумісності» інформаційної освіти.

Водночас слід підкреслити, що міжнародні стандарти з інформаційної культури не можна не відокремлювати від національної культури, національних традицій, національної системи освіти в Україні. При дотриманні цих вимог стандарти інформаційної культури можуть і повинні стати тим дієвим інструментом, за допомогою якого можливий моніторинг якості інформаційної підготовки і інформаційної культури особистості, її готовності жити в інформаційному суспільстві. Але це перспективна тема подальших досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гендина Н. И. Информационная культура личности: диагностика, технология формирования : учеб.-метод. пособ. / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, Г. А. Стародубова. — Кемерово : Кемеровская гос. академия культуры и искусств, 1999. — Ч. 1. — 143 с.
2. Гендина Н. И. Информационная культура личности: диагностика, технология формирования : учеб.-метод. пособ. / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова,

- И. А. Скипор. — Кемерово : Кемеровская гос. академия культуры и искусств, 1999. — Ч. 2. — 146 с.
3. Информационная культура в структуре новой парадигмы образования : сб. ст. / науч. ред. Н. И. Гендина. — Кемерово : Кемеровская гос. Академия культуры и искусств, 1999. — 181 с.
 4. Лаврентьев Г. В. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов / Г. В. Лаврентьев, Н. Б. Лаврентьева. — Барнаул : Изд-во Алт. ун-та, 2002. — 156 с.
 5. Роберт И. В. Современные ИТ в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования. — М. : Школа-Пресс, 1994. — 174 с.
 6. Семенов Э. П. Научно-техническая информация и образование: поиск новых парадигм / Э. П. Семенов // НТИ. Сер. 1. — 1998. — № 1. — С. 1–15.
 7. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. — М. : Народное образование, 1998. — 156 с.
 8. Тангян С. А. Высшее образование в перспективе XXI столетия / С. А. Тангян // Педагогика. — 2000. — № 2. — С. 3–10.

Надійшла до редколегії 19.03.2010 р.

УДК 165.9:130.2

А. А. САВЧЕНКО

НОВА НАУКОВА ПАРАДИГМА: ЕНЕРГОІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Проаналізовані концептуальні аспекти енергоінформаційної парадигми в контексті прояву інформаційної суті свідомості з різними рівнями організації в навколишньому просторі.

Ключові слова: наукова парадигма, свідомість, інформація, людина, думка, простір.

Проанализированы концептуальные аспекты энергоинформационной парадигмы в контексте проявления информационной сущности сознания с различными уровнями организации в окружающем пространстве.

Ключевые слова: научная парадигма, сознание, информация, человек, мысль, пространство.

The conceptual aspects of energy and information paradigm are analysed in the context of display of informative essence of consciousness with the different levels of organization in surrounding space.

Key words: scientific paradigm, consciousness, information, man, idea, space.